

ПРОЛОГ

1

Про гобітів

Значною мірою це книга про гобітів: з її сторінок читач багато довідається про їхній характер і трохи їхньої історії. Більше відомостей можна почерпнути з «Червоної книги Західного узграницчя», уривки з якої вже були опубліковані під назвою «Гобіт». Та історія виросла з початкових розділів «Червоної книги», які написав сам Більбо — перший гобіт, що прославився на цілий білий світ, — і назвав свій твір він «Туди і Звідти», бо йдеться там про його подорож на схід і про повернення додому, — тобто про пригоду, завдяки якій усі гобіти згодом були втягнуті у великі події епохи, про яку розповідає наша книга.

Однак багато хто може захотіти дізнатися більше про цей дивовижний народ і про його походження, а тим часом не мати під рукою тієї попередньої книги. Для таких читачів нижче подано кілька почерпнутих з гобітського фольклору заміток про найважливіше, що стосується гобітів і їхньої історії, а також тут стисло переказано ту першу пригоду.

Гобіти — непримітний і скромний, але дуже давній народ, який колись був значно численніший, аніж тепер, адже любить мир, спокій і добре оброблену землю; добре облаштоване і доглянуте сільце — ось де гобітам завжди велося найліпше. Гобіти не розуміли, не розуміють і не люблять ніяких там механізмів, складніших за ковальські міхи, водяний млин чи ручний ткацький верстат, хоча різними знаряддями орудують справно. Вони здавна уникали «Великого люду» — так гобіти називають нас, — а тепер і поготів бояться та цураються, тож нині гобіта вже й годі зустріти. Гобіти мають тонкий слух і гострий зір, вони схильні до повноти й ніколи не квапляться, зате самі вони

зграбні та спритні. Ці істоти споконвіку вміють тихенько й хутенько зникати — якщо раптом наскочать на когось із Великого люду, з яким перетинатися не хочуть. Це вміння гобіти так відточили, що люди вважають його справжньою магією. Проте гобіти ніколи не вивчали ніякої магії — їхня невловимість пояснюється суто професійними навичками, а завдяки спадковості, постійній практиці й тісному зв'язку з рідною землею гобіти неперевершені в цьому вмінні, і всім іншим расам, більшим і неповороткішим, до них не дорівнятися.

Представники народу гобітів — невеличкі, менші за гномів, тобто не настільки огрядні та кремезні, навіть якщо й не набагато нижчі. Гобіти можуть бути різного зросту: від шістдесяти до ста двадцяти з гаком наших сантиметрів. Проте нині вони рідко виростають вищими за дев'яносто сантиметрів; але подекуди, що це вони просто здрібніли, адже в давнину були значно рославіші. Якщо вірити «Червоній книзі», то Бандобрас Тук (Бикорева), син Ісумбраса Третього, був заввишки сто тридцять п'ять сантиметрів і міг їздити верхи на коні. З усіх гобітських хронік відомі лише двоє славетних героїв минувшини, що були вищі за нього; але про цю дивовижу мова в нашій книзі буде трохи згодом.

Що ж до гобітів Ширу, про яких, власне, тут і йдеться, то вони у дні спокою та процвітання були веселим народом. Одягалися барвисто, бо особливо любили жовтий і зелений кольори, зате взуття носили рідко, бо підшва в них на ногах від природи товстошкіра, ще й обросла густим кучерявим волоссям, що дуже нагадувало їхні чуприни, зазвичай каштанові. Тому чоботарство — то дуже рідкісне ремесло серед гобітів; а тим руки в них були вправні, пальці довгі, і ними вони виготовляли безліч різних потрібних і гожих речей. Гобіти були не так вродливі, як добродушні: широкі, ясноокі, червонощокі, з устами, готовими посміятися, а також поїсти й попити. І вони сміялися, їли та пили часто й завзято, бо ж у всі часи любили щирі жарти і трапези по шість разів на день (аби тільки нагода). Були гостинні, обожнювали забави, а також подарунки: і дарували їх від щирого серця, і дуже радо приймали.

Цілком зрозуміло, що гобіти, попри подальше відчуження, споріднені з нами, і то значно ближче, ніж ельфи чи навіть гноми. Гобіти з давніх-давен розмовляли людськими мовами, щоправда, на свій лад; і їм подобалося та не подобалося здебільшого все те саме, що й

людям. Однак достеменно визначити ступінь нашої спорідненості вже не вдасться. З'явилися гобіти ще у вікопомні Прадавні Часи, які давно минули й канули в забуття. Лишень ельфи досі бережуть хроніки про ті віки, проте в їхніх переказах ідеться переважно про їхню ж таки історію, — нечасто там натрапиш на згадки про людей, а про гобітів — і поготів. Утім ясно, що гобіти насправді не один рік прожили собі тихцем у Середзем'ї, перш ніж про них довідались інші народи. Зрештою, у світі, де роїться безліч усіляких дивних істот, ця дрібнотіла раса здавалася не так-то й важливою. Проте у дні Більбо і його спадкоємця Фродо гобіти — зненацька й мимоволі — стали важливими і здобули славу, а ще втрутилися в задуми Мудрих і Великих.

Тепер той час — Третя епоха Середзем'я — теж давно вже став минулим, і кордони всіх земель геть позмінювалися; та гобіти, без сумніву, як тоді, так і тепер, мешкають на тих самих теренах: на північному заході Старого світу, на схід від Моря. Про їхню прабатьківщину відомостей не було вже в часи Більбо. Вони не дуже любили щось вивчати (хіба що родоводи), проте деякі представники давніх родів таки вивчали фамільні книги і навіть збирали перекази ельфів, гномів та людей про колишні часи і про далекі землі. Власні літописи вони почали вести лише після того, як оселились у Ширі, тож їхні найдавніші легенди ледве чи сягають далі за епоху Мандрів. Утім ці от легенди, а також риси, притаманні лише їхнім словам і звичаям, переконують, що вони, як і більшість інших народів, перебралися на захід у далекому минулому. Найдавніші їхні перекази трохи піднімають завісу над тими часами, коли гобіти селилися у верхніх долинах Андуїну, між шатром Великого Зеленолісся й Імлистими горами. Чому вони згодом наважилися на важкий і небезпечний перехід через гори в Еріадор — тепер годі сказати. Гобітські перекази мовлять про зростання кількості людей на тих землях і про тінь, яка впала на ліс, тож він потемнів і став називатися по-новому — Морок-лісом.

Ще до переходу через гори гобіти розділилися на три окремі групи: власостопів, стурів і блідошкірів. Власостопи були найсмагливіші, найменші та найнижчі з-поміж усіх, а ще в них не росли бородини і вони не носили черевиків; були вправні і зграбні в руках та ногах; оселялися власостопи переважно на височинах і на схилах пагорбів.

Стури були найширокоплечіші і найкремезніші, мали найбільші стопи та руки; селилися переважно на рівнинах і поблизу річок. Блідошкіри мали світлі шкіру та волосся, були найрославіші та найстрункіші; вони любили дерева й лісисті місцини.

Колись давно власостопи мали багато спільного з гномами і тривалий час мешкали біля гірських підніж. Вони перші вирушили на захід і, блукаючи Еріадором, дійшли аж до Вершини Вітрів, поки інші гобіти так і жили собі в Дикому краї. Власостопи були типовими та найбільш характерними представниками гобітського народу, і то найчисленнішими. Вони були найкраще пристосовані до осілого способу життя і найдовше зберегли правічну звичку селитись у тунелях і в норах.

Стури довго мешкали на берегах Великої ріки Андуйн і найменше з-поміж гобітів уникали людей. Вони прийшли на захід слідом за власостопами, а згодом уздовж Шумноводої подалися на південь, і чимало їх довго жило між Тарбадом і кордонами Смурних земель, а вже потому стури знову рушили на північ.

Блідошкіри, найменш численні з трьох груп, — це північна гілка гобітів. Вони й найтісніше зблизилися з ельфами, їм притаманне було радше чуття мов і пісень, а не реміснича майстерність, і вони здавна воліли полювати, а не обробляти землю. Блідошкіри перейшли через гори з півночі від Рівендолу і спустилися до ріки Сиводжерельної. В Еріадорі вони швидко змішалися з іншими родами, які прийшли туди раніше, а що були трохи хоробріші та охочіші до ризику, то час-то ставали ватажками чи проводирями у кланах власостопів і стурів. Навіть у часи Більбо риси блідошкірів були помітні у представників найбільших гобітських родин, як-от у Туків і господарів Цапокраю.

На західних землях Еріадору, між Імлистими горами та горами Люну, гобіти зустрілись і з ельфами, і з людьми. Там усе ще мешкали останні з народу дунедайнів¹ — королів тих людей, що прийшли з-за Моря, з Вестернесу; вони швидко занепадали, і землі їхнього Північного Королівства дедалі більше перетворювалися на пустку. Тож у тому краї було вдосталь простору для новоприбулих, і невдовзі гобіти почали оселятися цілими злагодженими спільнотами. Більшість

¹ Форма однини — дунадан (тут і далі примітки, що позначені цифрами, — це примітки до українського видання, а ті, що позначені символами, — примітки з оригінального видання).